

Motion till riksdagen 2017/18:4111

av Elisabeth Svantesson m.fl. (M, L, KD)

med anledning av prop. 2017/18:158 Ökade tillståndskrav och särskilda regler för upphandling inom välfärden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som innebär att även offentligt drivna välfärdsverksamheter som bedrivs inom skollagen, LSS eller SoL ska vara föremål för likvärdiga tillståndskrav och en likvärdig ledningsprövning som den som föreslås i denna proposition och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska säkerställa att kravet på ekonomiska förutsättningar inte medför otillbörliga hinder för små aktörer att etablera sig på välfärdsområdet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att flytta tillstånds- och tillsynsansvaret när det gäller fristående förskolor och fritidshem från kommunerna till Skolinspektionen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att förkorta handläggningstiderna hos Inspektionen för vård och omsorg och tillkännager detta för regeringen.

Inledande perspektiv

Valfrihet för brukare och mångfald av utförare inom välfärdssektorn är här för att stanna. Företag, organisationer, stiftelser och kooperativ hjälper varje dag miljontals svenskar i deras vardag genom att utföra offentligt finansierade välfärdstjänster. I dag går drygt 340 000 elever i fristående skolor, 60 procent av alla personliga assistenter har en annan arbetsgivare än kommunen och drygt 20 procent av alla som bor på äldreboende gör det i ett som inte drivs av kommunen.

Möjligheterna till valfrihet inom ramen för den offentligt finansierade välfärden ger föräldrar och barn inflytande över vilken skola de ska gå i, och äldre får själva välja

hemtjänstleverantör oavsett hur deras privatekonomi ser ut. I många andra länder finns det parallella system med privata alternativ som enbart vänder sig till de som har råd att betala höga avgifter – så har och ska vi inte ha det i Sverige. Vår välfärdsmodell innebär också att sjuksköterskan som har en idé om hur vårdcentralen skulle kunna fungera bättre har möjlighet att starta en egen verksamhet. Det är också möjligt för föräldrar som vill att barnen ska vara ute i naturen att starta en egen ”I ur och skur”-förskola. På så sätt får fler vara med och utveckla välfärden och bidra med idéer och perspektiv. Det har lett till att många entreprenörer med kreativa idéer medverkat till att både förbättra och effektivisera välfärden. Det har också varit ett sätt att få in fler idéburna organisationer som med sitt engagemang och sin värdegrund möter de personer som behöver samhällets stöd och hjälp.

Ärendet och dess beredning

Redan sommaren 2015 riktade finansutskottet ett tillkännagivande mot regeringen (bet. 2014/15:FiU32) med den tydliga uppmaningen att ändra inriktningen på Välfärdsutredningen (SOU 2016:78) som nyligen hade tillsatts. Utredningen hade fel fokus och allianspartierna föreslog, och riksdagen ställde sig bakom, en annan inriktning. I stället för att fokusera på företagets vinster ville vi fortsätta arbetet med att stärka kvaliteten i välfärden. Vi pekade ut följande områden: tillståndsplikt med ägar- och ledningsprövning, kravställande och uppföljning av kvalitet samt skarpa sanktioner vid misskötsel. Vi menade att utgångspunkten för utredningen skulle vara att likvärdiga krav ställs på privata och offentliga aktörer.

Vi är därför positiva till att regeringen nu inkommit med ett förslag på en ägar- och ledningsprövning. Förslaget saknar dock vissa centrala delar som är viktiga för att det ska få den kvalitetseffekt som välfärden behöver – den främsta är att offentliga utförare undantagits från ledningsprövning. Det är problematiskt eftersom majoriteten av all välfärdsproduktion därmed inte berörs och att den lagstiftning som nu föreslås därmed inte kommer åt de missförhållanden som finns inom många kommunala välfärdsverksamheter. Dessutom kan de märkliga effekter vi redan ser av befintliga tillståndskrav – att exempelvis ett privatdrivet äldreboende som underkänts kan drivas i kommunal regi utan att någon annan förändring skett än vem som driver det – tillta i omfattning med nya krav enbart riktade mot privata utförare. Det är inte att ha brukarnas bästa för ögonen.

Det är också synnerligen anmärkningsvärt att regeringen går emot flera tillkännagivanden som riksdagen riktat till regeringen (bl.a. bet. 2015/16:FiU26 och bet. 2016/17:SoU11) där riksdagen tagit ställning för att en generell tillståndsplikt som ska gälla lika för privata och offentliga utförare bör införas.

Generell tillståndsplikt

Att olämpliga företag och personer inte ska bedriva skattefinansierad skola, äldreomsorg eller hemtjänst är självklart. Tidigare har det saknats ett tillräckligt starkt statligt regelverk för att förhindra att olämpliga aktörer ger sig in på välfärdsområdet. När alliansregeringen tog över 2006 saknades i hög utsträckning statliga system för att

följa upp och säkerställa god kvalitet i verksamheterna. Vi inrättade därför både Skolinspektionen och Inspektionen för vård och omsorg. Parallellt arbetade vi löpande med att stärka lagstiftningen på flera områden. Alliansen tillsatte en utredning om ägarprövning redan 2012 (dir. 2012:131). Det är därför beklagligt att regeringen väntat så länge med att lägga fram ett lagförslag till riksdagen när detta är en princip som det råder bred politisk enighet kring.

Vi anser alltså att den övergripande inriktningen på regeringens förslag är rätt, men problemet är att regeringen vill ställa olika krav på fristående och offentliga aktörer i välfärden. Det blir konsekvensen av lagstiftningen som nu föreslås. Vår politik utgår från att vi vill ställa höga krav på samtliga välfärdsaktörer för att säkra god kvalitet i välfärden oavsett om den enskilde väljer en offentlig, en privat eller en ideellt driven välfärdsaktör. Vi värnar också likabehandlingsprincipen.

I propositionen anger regeringen att det finns sådana principiella skillnader mellan kommunal och enskild verksamhet att det inte finns skäl att införa något som motsvarar en ägar- och ledningsprövning för kommunal verksamhet. Regeringen hänvisar också till att medborgarna har möjlighet att i allmänna val vart fjärde år utkräva ansvar från de förtroendevalda i kommunen som ansvarar för verksamheterna. Det är dock en klen tröst för de elever och äldre som utsätts för olämpliga ledningar här och nu.

Vi anser att regeringens skäl för att undanta kommunal verksamhet från ledningsprövning inte håller. En kompletterande lagstiftning som inrättar en sådan prövning måste komma på plats snarast för att säkerställa att alla medborgare tillförsäkras välfärd av högsta kvalitet.

Regeringen behöver skyndsamt åtgärda detta och återkomma med ytterligare förslag på lagstiftning.

Krav på ekonomiska förutsättningar

De kriterier för ägar- och ledningsprövningen som regeringen föreslår är i stort väl avvägda. Många remissinstanser, inklusive Lagrådet, kritiserar dock att det inte är tillräckligt väl specificerat vad det i praktiken innebär att tillståndsinnehavaren ska ha ekonomiska förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för verksamheten. Vi delar denna kritik. Utan närmare reglering finns en risk för en hög grad av godtycke i tillämpningen av regeln. Det är också paradoxalt att vi behandlar förslaget samtidigt som vi ska ta ställning till regeringens proposition 2017/18:159, som i praktiken skulle innebära ett vinstförbud för de verksamheter som förslaget berör. Liksom alla seriösa bedömare anser även vi att en viss rörelsemarginal är en ekonomisk förutsättning för att kunna bedriva en god verksamhet med hög kvalitet. Det är därför, enligt vår mening, omöjligt att kombinera den vinstbegränsningsmodell som regeringen föreslår i proposition 2017/18:159 och samtidigt vara för kravet på ekonomiska förutsättningar som ställs upp i denna proposition.

Regeringen tar också upp behovet av föreskrifter för att närmare precisera hur prövningen ska gå till, vilket är bra. I arbetet med att ta fram sådana föreskrifter anser vi att regeringen ska ta särskild hänsyn till fortsatt mångfald av aktörer, stora som små, i välfärden. Det gäller i synnerhet aktörer som föräldrakooperativ och idéburna verksamheter som bidrar med ett mervärde genom sitt ideella engagemang, men också små nystartade företag. Risken att långtgående krav på ekonomiska förutsättningar i

praktiken innebär hinder för sådana aktörer att ge sig in på välfärdsområdet är stor, och regeringen måste säkerställa att kraven ställs upp på ett sådant sätt att mindre aktörer inte stängs ute.

Gällande förskolor och fritidshem

Vi anser vidare att både tillstånds- och tillsynsansvaret för fristående förskolor och fritidshem bör ligga på Skolinspektionen i stället för hos kommunerna. När ytterligare regelverk skapas ökar den kommunala arbetsbördan. Det decentraliserade ansvaret riskerar samtidigt att leda till en låg effektivitet då antalet prövningar i många kommuner sannolikt inte blir särskilt omfattande. Det är då svårt att skapa den specialistkompetens som krävs för att åstadkomma en effektiv och rättssäker bedömning, vilket i sin tur innebär att tolkningen och tillämpningen av det nya regelverket riskerar att skilja sig åt mellan kommuner.

Regeringen bör därför återkomma med förslag om att flytta tillstånds- och tillsynsansvaret för fristående förskolor och fritidshem från kommunerna till Skolinspektionen.

Handläggningstider

Under den senaste tiden har Inspektionen för vård och omsorg haft väldigt långa handläggningstider. I januari 2018 var den genomsnittliga handläggningstiden sex månader för att få tillstånd att starta en verksamhet enligt SoL och LSS. Då föreliggande förslag leder till att tillståndsprövningarna blir mer komplexa samt att ansökningsbördan sannolikt kommer att öka anser vi att regeringens konsekvensanalys här är bristfällig. Åtgärder behöver vidtas för att korta handläggningstiderna och säkerställa att de nya reglerna inte leder till ytterligare förseningar av tillståndsärenden.

Elisabeth Svantesson (M)

Mats Persson (L)

Jakob Forssmed (KD)